

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.055.031
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ВІДГУК

офіційного опонента

Єршової Наталі Юріївни

на дисертаційну роботу Собакар Маргарити Вікторівни

«Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасні економічні умови господарювання, що характеризуються посиленням інтеграційних процесів та конкуренції між учасниками ринку, розвитком інноваційних технологій та засобів комунікації, вимагають від підприємств реальної оцінки своїх можливостей та перспективних напрямів розвитку. Прийняття інноваційних управлінських рішень в таких умовах потребує відповідного інформаційного забезпечення щодо нематеріальних активів, які дедалі більше ідентифікуються зі здійсненням інноваційних процесів в ході господарської діяльності підприємства. Отже, дисертаційна робота Собакар Маргарити Вікторівни, що спрямована на розвиток теоретико-методичних та практичних аспектів управлінського обліку нематеріальних активів є актуально.

У дисертаційній роботі поставлена науково-практична задача щодо удосконалення облікової політики в системі управлінського обліку підприємства. Застосування методичного підходу до ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства дозволяє сформулювати більш чітко елементи облікової політики в системі управлінського обліку з врахуванням специфічних ознак інформаційного ресурсу.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Окремі результати дисертації Собакар М. В. відображено у науково-дослідній роботі кафедри обліку і бізнес-консалтингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Зокрема, робота проводилась в межах госпдоговірної теми «Розробка адаптивних облікових механізмів в системі когнітивного управління інноваційною діяльністю підприємства» (номер державної реєстрації 0119U103166). Автором було розвинуто підходи до відображення в обліку процесів створення нематеріальних активів в результаті інноваційної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі та їх достовірність

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовані в дисертаційній роботі в достатній мірі обґрунтовані застосуванням значної кількості загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, як то: методи аналізу та синтезу (аналіз та узагальнення підходів до визначення сутності нематеріальних ресурсів та їх відображення в системі обліку – с. 40-43, 62-70, 92-95, Додаток Ж); морфологічний метод (трактування понять «нематеріальні активи», «інформаційні ресурси», «внутрішньо генерований гудвіл» – с. 41, 48-51, 54, додатки Д, Е, И, К), сукупність методів статистичного аналізу (дослідження вітчизняних та світових тенденцій до формування та використання нематеріальних активів – с. 32-39, 77, додатки А, Б, В); порівняння та групування (структуризація елементів нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу – с. 73-85, додаток Р), графічний метод (візуальне представлення статистичних даних та елементів наукової новизни дослідження – с. 32-38, 77-78, 102, 121); анкетування (в процесі збору даних для проведення оцінки внутрішньо генерованого гудвілу підприємств – додаток Ю, Я); канонічне моделювання (при визначенні впливу факторів формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства – с. 118-128, додаток Ф, Х); експертне оцінювання (оцінка елементів внутрішньо генерованого гудвілу – с. 173-180, додаток Щ, Я).

Достовірність результатів досліджень

Достовірність результатів досліджень підтверджується участю у 8 Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях, де Собакар М.В. оприлюднила та винесла на обговорення власно сформовані судження.

Зокрема, такі доповіді: «Проблеми визнання нематеріальних активів як об'єкту обліку та управлінського впливу» (*Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*, м. Харків, 30 – 31 травня 2019 р.), «Роль підсистеми управлінського обліку в управлінні економічним потенціалом підприємства» (*Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення*, м. Ірпінь, 29 березня 2019 р.), «Роль управлінського обліку в управлінні нематеріальними активами підприємства» (*Сучасні проблеми управління підприємствами*, м. Харків, 18-19 березня 2019 р.), «Підходи до визнання криптовалюти в системі бухгалтерського обліку» (*Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика*, м. Харків – м. Торунь (Польща), 16 квітня 2021 р.), «Формування загального підходу до облікового відображення внутрішньогенерованого гудвілу як специфічного виду нематеріальних активів» (м. Одеса, 10–12 листопада 2021 р.); «Improvement of intangible assets structure in the management accounting system of the enterprise» (International scientific conference «Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschun» (м. Цюріх, 12 серпня 2022 р.).

Наукова новизна результатів дослідження

У дисертаційній роботі здобувачкою Собакар М.В. сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків та пропозицій, які визначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані здобувачкою самостійно й відображають її особистий внесок в розвиток економічної науки, а саме:

– удосконалено методичний підхід до ідентифікації інформаційних ресурсів в якості об'єкту обліку у складі нематеріальних активів підприємства через врахування більш широкого спектру капіталізованих витрат за стадіями життєвого циклу інформаційного ресурсу (с. 140-142, 134-139);

– удосконалено науково-теоретичний підхід до комплексної оцінки внутрішньо генерованого гудвілу, який базується на авторському підході розуміння внутрішньо генерованого гудвілу (с. 54-55, с. 106-114);

– дістала подальшого розвитку теорія бухгалтерського управлінського обліку через уточнення понятійного апарату щодо нематеріальних активів підприємства (с. 42-43, с. 53-55);

– розвинута процедура формування вартості нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу через формулювання комплекс рекомендацій щодо порядку формування первісної та поточної вартості нематеріальних активів та внутрішньо генерованого гудвілу, відображення в системі

управлінського обліку таких операцій, формування документального забезпечення управління нематеріальними активами підприємства (с.146-186);

– дістав подальшого розвитку підхід до оцінки впливу формування внутрішньо генерованого гудвілу на позиціонування підприємства на основі канонічного аналізу, що дозволяє визначити зв'язок між множинами показників формування гудвілу та привабливості підприємства для інвестування (с. 117-129).

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання

Практична цінність полягає у використанні результатів досліджень у ТОВ «СХІДТЕХСЕРВІС» (довідка № 18 від 15.02.2022 р.), ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» (довідка № 18 від 11.02.2022 р.), ТОВ «СК ДЖОН ДІР ТЕХНОЛОГІІ» (довідка № 1701-2 від 17.01.2022 р.), ТОВ «СТРОНГ ЕНЕРДЖІ» (довідка № 2001-2 від 20.01.2022 р.). Також, результати дослідження впроваджено в навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисциплін «Облік діяльності та управління витратами підприємств» та «Стратегічний облік та управлінський консалтинг», що підтверджено довідкою № 22/86-02-57 від 30.05.2022 р.

Повнота викладення наукових положень, висновків в опублікованих працях

Результати досліджень опубліковані у 14,5 наукових працях (із них – 6 одноосібних), з яких : 6,5 статей у наукових фахових виданнях України , які включені до міжнародних наукометричних баз; 8 робіт апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій за темою дисертації становить 4,75 друк. арк., з яких особисто здобувачці належить 3,25 друк. арк.

У роботах, опублікованих у співавторстві, виділено особистий внесок здобувача, що відображено у списку опублікованих робіт за темою дисертації. На захист представлено лише власні наукові розробки автора.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертації та відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Обсяг висвітлення результатів дисертації у наукових публікаціях є достатнім.

Оцінка змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Собакар М.В. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі доведено актуальність теми дисертації, обґрунтовано наукову та практичну цінність, визначено мету і задачі дослідження, описаний зв'язок дисертації з науковими планами та темами, надана апробація дисертаційної роботи і публікації.

В першому розділі описаний об'єкт дослідження, проведений аналіз понятійного апарату, сформовано новий погляд на інформаційно-інтелектуальний ресурс як основу формування нематеріальних активів підприємства, здійснено аналіз стану та динаміки нематеріальних активів підприємств.

В другому розділі досліджено основні підходи до формування системи управління витратами на нематеріальні ресурси в системі управлінського обліку підприємства, детально проаналізовані підходи до оцінки нематеріальних активів підприємства. За результатами такого аналізу надана оцінка впливу формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства.

В третьому розділі запропонований теоретико-методичний підхід до визнання нематеріальних активів об'єктами управлінського обліку, удосконалено методики обліку та аналізу сформованих нематеріальних активів в управлінському обліку

Висновки до розділів та за результатами роботи сформульовані чітко та зрозуміло і відповідають змісту дисертаційної роботи.

Список використаних джерел зі 275 найменувань є повним і включає вітчизняні та зарубіжні публікації.

Анотація відображає основний зміст дисертації та достатньо повно розкриває наукові результати та практичну цінність роботи.

Обсяг основного тексту дисертації становить 186 сторінок (7,75 авторських аркуша), що відповідає встановленим вимогам.

Таким чином, оформлення дисертації повністю відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено.

Усі результати, які винесено авторкою на захист, отримані самостійно і містяться в опублікованих працях. У роботах, опублікованих у співавторстві, використані тільки ті ідеї, положення, які є результатом особистого наукового пошуку.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому оцінюючи позитивно дисертацію Собакар М. В., слід окреслити деякі дискусійні питання та висловити певні зауваження.

1. В роботі досить детально проаналізовано особливості формування облікової політики нематеріальних активів в системі управлінського обліку (с. 60-70) та представлено характеристику основних її елементів (таблиця Н). Проте, передбачено необхідність оформлення елементів облікової політики у вигляді розпорядчого документу – Наказу про облікову політику, що також зазначено актором (с.61). Не зовсім зрозуміло, які саме пропозиції надаються автором щодо формування наказу про облікову політику, тому, в якості доповнення рекомендацій щодо розробки облікової політики, бажано було б надати пояснення щодо способу відображення в ньому виділених елементів.

2. Здобувачкою запропонований загальний підхід до розробки основних рахунків управлінського обліку для відображення формування нематеріальних активів, що може забезпечити достатній рівень аналітичності інформації для прийняття управлінських рішень (с. 159). Конкретизовано порядок структуризації та кодування рахунків 12 «Нематеріальні активи» (с. 144) та 29 «Витрати етапу дослідження» (с.149, 151) відповідно до авторського підходу. Для більш повного розкриття та розуміння порядку реалізації рекомендації, доцільно було б представити аналогічні приклади фрагментів плану рахунків щодо інших рахунків, пов'язаних з формуванням та використанням нематеріальних активів підприємства.

3. В розділі 2.1 авторкою розроблений підхід до комплексного формування системи управління витратами інноваційної діяльності та процесом формування нематеріальних активів підприємства (с.102-103), що має відбуватися на основі вибору систем відповідно до різних функціональних призначень (табл. 2.2, с. 100-101). Для кращого розуміння даного підходу доцільно було б зробити уточнення щодо кожної системи управління витратами.

Зокрема, потрібні додаткові пояснення автора про те, щодо яких видів нематеріальних активів та умов діяльності застосування кожної системи є найбільш обґрунтованим.

4. В роботі авторкою акцентована увага на необхідності оцінки внутрішньо генерованого гудвілу для удосконалення визначення загальної оцінки підприємства як бізнес-одиниці, та запропоновано модель такої оцінки (розділи 1.2, 3.3). Для більш повного обґрунтування актуальності та практичного значення розробок доцільно було б додати уточнення в частині переліку стейкхолдерів, яким необхідна така інформація. З роботи не зрозуміло, які саме інтереси та потреби стейкхолдерів можуть бути пов'язаними з процесом оцінки гудвілу, та які рішення можливо прийняти в результаті запропонованої методики оцінки. Це дозволить сформувати матрицю інформаційного поля щодо прийняття управлінських рішень.

5. Здобувачкою обґрунтовано вплив формування внутрішньо генерованого гудвілу на інвестиційну привабливість підприємства (с. 117-129) з використанням канонічного моделювання їх взаємозв'язку. В цілому погоджуючись із виділеними групами факторів формування гудвілу та їх показниками, слід зазначити рекомендацію розширення аналізу результатів моделювання. В таблиці 2.7 (с. 127) представлено рівняння чотирьох моделей взаємозв'язків показників груп факторів гудвілу та інвестиційної привабливості, та зазначено їх загальні коефіцієнти кореляції. Бажано було б зробити додатково аналіз кожної із моделей та отримати додаткові пояснення автора щодо деталізації та опису характеру зв'язків показників в межах кожної системи. Це розширило б розуміння процесів формування інвестиційної привабливості при різних умовах діяльності та наявності різних елементів активів.

Наведені вище зауваження є підставою для дискусії в ході захисту, однак вони не змінюють загальну позитивну оцінку дослідження та не знижують науково-практичну цінність дисертації.

Загальний висновок

Дисертація Собакар Маргарити Вікторівни «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку» за своїм змістом відповідає спеціальності 071 – Облік і оподаткування. Дисертаційна робота є завершеною науково-дослідною роботою, яка розв'язує важливе науково-практичне завдання щодо удосконалення облікової політики в системі управлінського обліку підприємства.

Тема дисертації розкрита, поставлені мета та завдання вирішені. Дослідження є цілісним, логічно структурованим. Основні наукові положення та висновки обґрунтовані, результати дисертації апробовані авторкою на науково-практичних конференціях різного рівня. Свідченням значимості розробок здобувачки є їх впровадження в практичну діяльність підприємств, що підтверджено довідками.

Дисертаційна робота «Облікова політика нематеріальних активів у системі управлінського обліку» є завершеною науковою працею та містить елементи наукової новизни. Якість виконаної роботи підтверджує компетентність автора в межах теми дослідження та у застосуванні інструментарію наукового пошуку. Обсяг, зміст, рівень та результати представленої дисертації відповідають вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а здобувачка Собакар Маргарита Вікторівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і фінансів
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Наталя ЄРШОВА

Підпис засвідчено:

Вчений секретар Національного технічного
університету «Харківський політехнічний інститут»

Ю. І. Зайцев